

1982 OKT 29

244

Szembesítés a múltunkkal

PAPOK, KATONÁK, POLGÁROK UTÁN...
Ezt a József Attila: A város peremén-jéből vett címet viseli a Budavári Palota A épületében a Magyar Munkásmozgalmi Múzeum gyűjteményéből az intézmény fennállásának 25. évfordulójára rendezett kiállítás. Nem tudni, mi okból, de úgy látszik, az emberek nem sejtik, mit láthatnak ott. Ha tudnák, bizonyára ösztönéne a kiállítótermekbe.

Négyezer mütárgyból és fotóból válogatták össze az anyagot. Egy töredéke 1919-ben a Wenckheim-palotában — a Szabó Ervin Könyvtár mai központjában — berendezett „proletár múzeumban” volt látható. Ez megmaradt. A tárgyak könnyebben veszleik át a veszélyes időket, mint az emberek, ha az utóbbiak biztonságba helyezik őket, s nem válnak tüzek, vizek, robbanások martalékává.

Húszézer plakátot őriz a múzeum gyűjteménye, sok ezret az első világháború előtti évtizedekből és a háború éveiből, rengeteget a forradalmi hónapokból, s ugyancsak több ezret a Horthy-korszakból, meg a felszabadulás utáni évtizedekből. Ezek a plakátok akár politikáról, akár katonai eseményekről vagy művészetéről, egészségvédelemről, vagy áruki-nálatról szólnak, tartalmukkal és formájukkal a kort jellemzik, s az azokat az időket átélő nézőben elindítják a hozzájuk fűződő emlékek hosszú sorát. Hát még a fotógyűjtemény, az eredeti és felfrissített fényképfelvételek beszélő, tanúskodó láncolata! Ötven dagerrotípiát — egymagában is ritka, nagy kultúrtörténeti értéket képviselő gyűjtemény.

Karl Liebknecht, a hősi halált halt német munkásvezér a Szocialista Internacionálé bázeli kongresszusa után, 1912 novemberében Budapestre látogatott. A rá várakozó tömeg a Hunyadi téren gyülekezett, s felvonult a Tattersallba. Ezernyi látogató nézhet szembe nagyapjával, apjával, azokkal a férfiakkal, akik a század elején felismerték már, hogy az ósdi magyar élet, a félféudális társadalmi rend megváltoztatásra szorult. Tüntetések, sztrájkok, nagygyűlések: minden belemagyarázás, fölösleges kísérőszöveg nélkül, ez a maga eredetiségében a magyar munkásmozgalmak múltja, hiteles története.

Rokkant katona a pesti utcán, 1918. Megjelent a legfrissebb kiadás!

FIATAL FÉRFIAK, KATONÁK
sora vánszorog reményvesztetten, kimerülten roskadozva a végeláthatatlan keleti hómezőkön. Vert sereg visszavonuló osztagai. Köztük talán ugyanazok, akiknek ajándékba hazaküldött díszes, cizellált ágymintyó-, akna- és gránáthüvelyei — mintegy két tucatnyi — ott sorakoznak a polcon, az ismert dalt, a „Hová lettek a katonák?”-at felidéző zongorabillentyűzet fölött. Az egyik öblös ágymintyó-nyelven magabiztosan villog a belévesztett felirat: „Kurszk, Sztari Oszkol 1942. IX. 4. Emlék Esztikének Gyurkától.”

Sose látott, régi újságok példányai, híres könyvek, baráti dedikációkkal József Attilától, Radnóti Miklóstól, Jászi Oszkártól. Lengyel József 1923-ban kiadott könyve: az „Ó hit Jeruzsálem... Gábrriel Lajos változásai.” Déry Tibornak, Gergely Sándornak, Tamás Aladárnak a huszas években megjelent kötete; írat, nyomtatvány és sok különféle bibliográfiai érdekesség.

Európa egyik leggazdagabb fotógyűjteményét őriz a múzeum. Külföldi kutatók is gyakran tanulmányozzák a százharmincöt éves fotózás történetét is összegező anyagot, melyben portrék, történelmi események, társadalmi mozgalmak, termelési folyamatok, életmód, ruházódás, szociális és egészségügyi viszonyok, színház, képzőművészet, sportélet sok-sok mozzanata megtalálható. Egy csoportkép a sok közül: a kiegészítést ellenző országgyűlési küldöttek, a „cinkotai magyarok” 1867-ben. Udvari bálók pillanatképei, utcai jelenetek, üzletsorok, árusok, hintónjárók és nyomorultak, hadirokkantak, munkanélküliek, kigyózó sorok a levesosztóknál és színpompás parádék. Semmilyen egyoldalúság vagy sematikus fekete-fehér szembeállítás: magát az életet, az el-

telt évszázadot, annak sorsdöntő fordulatait, tudós emberek, papok, katonák, polgárok, kereskedők és földhözragadt proletárok sorsát, örömét és bánatát, a diadalmamort és a bukást, a békét és a háborús kataklizmát ábrázolják hűen és a valóságnak megfelelően a kiállítás tárgyai.

KÜLÖN LÁTVÁNYOSSÁG a levelezőlap-gyűjtemény, a különféle posta- és tagsági bélyegek, próbanyomatok, pecsétnyomok. Aztán az egyenruhák és kitüntetések: a Monarchia idejéből, a két világháború közötti negyedszázadból és a későbbiek egészen máig. Mária Terézia-rendek, az egykori Vitézi Szék dokumentumai, a Nyilaskeresztes Párt igazolványai, a Baross Szövetség diszlánca a harmincas évekből. A jelvénygyűjtemény egymagában is sokat mond el a magyar társadalom egykori rétegződéséből, irányzatairól, és a jelvényeket kibocsátó szervezetekről. A képzőművészet sok kiemelkedő reprezentánsa is jelen van a kiállítás témáiban: Rudnay Gyula, Mednyánszky, Madarász Viktor, Derkovits, Bortnyik, Dési-Huber, Szőnyi, Berény, Nagy-Balogh, Egry József és mások festményei, rajzai, szobrai.

Olykor lélegzetállító beleolvasni a különféle okmányokba, történelmi személyiségek eredeti leveleibe, s nem kevésbé drámái az a Bécsből Budapestre érkezett végső jalkiáltásként szóló magánlevél sem, amely úgy kezdődik: „Kedves Lénárth úr! Kérem, értesítse testvéremet, hogy ma délután értünk jöttek, s mennünk kell. Fél óránk van még. Több hírt tőlem nem kapnak. Felemelt fejfel meggyünk, de nagyon fáj a szívünk... Lujza néni és a gyerekek.”

A pusztulás és a fasiszta népirtás szörnyű emlékei. A római Szentcsék oltalomlevele, a svéd követség Schutz-Passai, a mentő szándék, az emberiség bizonyítékai. Ugyanúgy

— más eszközökkel — a fasiszmissal szembeni harcok vállalók felhívásai, röplapjai, eszközei. Oklevelek, emléklapok, diplomák, útlevelek, igazolványok. Ejtőernyős pilóták se-lyemre nyomott térképei. Civil öltönyök, egyenruhák, zubbonyok, személyes holmi emlékeztetnek mártírh-alált halt tulajdonosukra.

PÉNZTÖRTÉNETI GYŰJTEMÉNY, aranytárgyak; jó néhány a gyűjteményben őrzött kétezer zászlóból, különböző pártok és mozgalmak lobogói. Az első munkásegyletek, a különböző csoportok zászlai. A legális és az üldözött illegális mozgalom rekvizitumai. Vasestergályos művezető teljes lakása, hiánytalan berendezésével: eredeti elrendezésben látható itt az egész családi hagyatéék. Egyértelmű a mondanivaló: így élt a magyar nép, így küzdött, emelkedett, bukott és győzedelmeskedett a munkásosztály, a városok dolgozó népe, a falusi szegénység.

Híven tükrözi a kiállítás a hitleri hordák kiűzetése, a szovjet seregek felszabadító harcai, a felszabadulás utáni első napokat, az élet újrakezdését Budapesten és az egész országban, a romok alól előtántorgó emberek életvágját, elszántságát, nekilendülését az újjáépítő munkának. Ez már a középkorúaknak is ismerős, s különösen tanulságos a fiataloknak, hiszen szüleik ifjú éveit, küzdelmeit, reményeit villantja fel. Az építés eredményei, sikerei, a megtorpanások, az ország és a nép magasabbra jutásának szakaszai, állomásai, új gyárak, hidak, erőművek, lakótelepek, szocialista mezőgazdaság; politikai és diplomáciai események, kongresszusok, a párt élete, munkája, célkitűzései és a megvalósítás útja. A széles körű nemzetközi összefogás, a hazafias erők, az ifjúság maradandó értékű tettei, alkotásai.

MŰEKMŰBÁZIS KERÜLT A SZEMÉLYI KULTUSZ IS. Korabeli megnyilvánulásaira tárgyak és fényképek utalnak — a többi között a Rákosi Mátyásnak hatvanadik születésnapjára küldött ajándékok sokasága. A tárlók felett ez olvasható: „A szocialista társadalom lényegével összegeyzhetetlen egy vezető istenítése, a párt és a tömegek fölé emelése, az önkény, a hatalommal való visszaélés.” Az MSZMP VIII. kongresszusának határozatából (1962).

A legutóbbi negyedszázad magyar világára néz vissza, s ismer képeire, mindannyiunknak ismerős közelmúltbeli és mai mozzanatokra a kör-sétája végén távozni készülő látogató. Sok órát tölthet el a kiállításon, az utátra lépve mégis arra gondol, hogy kevésre futotta az idejéből, éppen csak bepillantást nyert a sokré-tű, kitűnően összeválogatott anyag kimeríthetetlen gazdagságába.

A kiállítást november 21-ig tartják nyitva.